

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE RAAD

GEWONE ZITTING 2001-2002

18 JUNI 2002

VOORSTEL VAN ORDONNANTIE

**tot aanpassing van de tarieven
van de rechten die geheven worden
op de nalatenschappen die bejaarde en
hoogbejaarde personen verkrijgen
aan hun situatie**

(ingediend door de heer Stéphane de LOBKOWICZ (F))

Toelichting

1. Algemene beschouwingen

Ons Wetboek der Successierechten is reeds zeer oud ⁽¹⁾ en bevat maar zeer weinig categorieën erfgerechtigden. Op die manier vallen spijtig genoeg tal van bijzondere gevallen waarmee geen rekening gehouden wordt, onder enkele zeer algemene categorieën.

Enkele van onze geachte collega's zijn niet ongevoelig gebleken voor deze toestanden en hebben al tijdens de eerste gewestelijke zittingsperiode voorstellen van ordonnantie ingediend om een oplossing te bieden voor deze onrechtvaardige situaties.

De samenwonenden hebben ongetwijfeld de meeste aandacht gekregen van onze collega's, omdat het waarschijnlijk om een groot en een toenemend aantal mensen gaat.

(1) Wij herinneren eraan dat het Wetboek der Successierechten opgenomen is in het koninklijk besluit nr. 308 van 31 maart 1936 (*Belgisch Staatsblad* van 7 mei 1936) en bevestigd wordt in de wet van 4 mei 1936 (*Belgisch Staatsblad* van 7 mei 1936). Sindsdien zijn de oorspronkelijke teksten door heel wat wets- en verordeningsbepalingen gewijzigd. Artikel 29 van de wet van 22 december 1977 (*Belgisch Staatsblad* van 24 december 1977) stelt de tarieven van de rechten van successie en van overgang bij overlijden vast.

CONSEIL DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

SESSION ORDINAIRE 2001-2002

18 JUIN 2002

PROPOSITION D'ORDONNANCE

**visant à adapter à leur situation
les taux des droits
perçus sur les successions recueillies
par des personnes âgées et
très âgées**

(déposée par M. Stéphane de LOBKOWICZ (F))

Développements

1. Considérations générales

Notre Code des droits de succession, déjà très ancien ⁽¹⁾, ne prévoit que très peu de catégories de successibles et a eu la fâcheuse tendance à généraliser quelques catégories oubliant toute une série de situations particulières.

Plusieurs de nos honorables collègues se sont émus de ces situations et ont déposé dès la première législature régionale des propositions d'ordonnance en vue de rencontrer des situations sources d'injustice.

Le cas des cohabitants est certainement celui qui a le plus ému nos collègues car probablement il concerne beaucoup, et de plus en plus, de personnes.

(1) Rappelons que le Code des droits de succession est contenu dans l'arrêté royal n° 308 du 31 mars 1936 (*Moniteur belge* du 7 mai 1936) confirmé par la loi du 4 mai 1936 (*Moniteur belge* du 7 mai 1936). Depuis de nombreuses dispositions réglementaires et législatives ont modifié les textes initiaux. C'est la loi du 22 décembre 1977, dans son article 29 (*Moniteur belge* du 24 décembre 1977) qui fixe les taux des droits de succession et de mutation par décès.

Dit neemt niet weg dat er nog andere pijnlijke toestanden bestaan waarvoor de wetgever een regeling moet treffen.

Dat is bijvoorbeeld het geval met de bejaarde en hoogbejaarde personen.

Hun aantal neemt fors toe in onze maatschappij omdat de gemiddelde levensduur langer wordt.

De wetgever heeft vroeger geen rekening gehouden met dit nieuw gegeven. De exponentiële toename van deze bevolkingsgroep moet de aandacht krijgen van de wetgever.

Het is toch normaal dat iemand op het einde van zijn leven in zijn testament een of meer medemensen, al dan niet familieleden, wil bevoordelen, ook al is hij of zijn zij bejaard.

Dat zal het meest voorkomen tussen echtgenoten, maar het kan ook gebeuren tussen broers en zusters zonder kinderen, tussen mensen die in hetzelfde rusthuis wonen,...

De houding van de maatschappij ten aanzien van de langstlevende echtgenoot heeft een evolutie ondergaan.

In het Romeinse recht was de familie belangrijker dan de weduwnaar of de weduwe die slechts een verre plaats bekleedden in de erfopvolging.

Het opstellen van de Code Napoléon vormde de gelegenheid om een mentaliteitswijziging ten aanzien van de overlevende echtgenoot in de wetgeving te vertalen. Men wou dat de overlevende echtgenoot andere rechten op de nalatenschap kreeg dan wat het Romeinse recht het « quarte du conjoint pauvre » noemde. Zoals de naam het zegt, ging het om een beperkt erfdeel dat de overlevende echtgenoot enkel kreeg als hij arm was.

Een erfenis wordt steeds minder beschouwd als een overdracht van een familiaal vermogen, maar eerder als een middel om de nabestaanden dezelfde levensstandaard te laten behouden, of gewoonweg om hen in staat te stellen in de elementaire levensbehoeften te voorzien na een vroegtijdig overlijden.

« Op het einde van de vorige eeuw trachtte men met de wet van 20 november 1896 de rechten van de overlevende echtgenoot op de nalatenschap te verbeteren. Omdat het idee dat een familiaal vermogen van generatie op generatie overgedragen moet worden, nog sterk leefde, zorgde men voor een tussenoplossing door de overlevende echtgenoot een recht van vruchtgebruik toe te kennen... » (2).

(2) L. RAUCENT, *Les Successions* – Deel I, Cabay – Louvain-la-Neuve, 1981.

Il n'en demeure pas moins qu'il existe d'autres situations pénibles qu'il appartient au législateur de rencontrer.

Il en est ainsi tout particulièrement du cas des personnes âgées et très âgées.

Le nombre de ces personnes est également en très forte augmentation dans notre société en raison de l'augmentation de la durée de la vie.

Cette nouvelle réalité n'a pas été rencontrée par le législateur de l'époque. L'augmentation exponentielle de cette catégorie de personnes doit interpeller le législateur d'aujourd'hui.

Il n'apparaît pas anormal, en effet, qu'une personne ait le souci, à la veille du grand passage, par le biais d'un testament, de favoriser l'un ou plusieurs de ses semblables, membres de sa famille ou non, même s'il est âgé.

Ce sera la plus souvent entre conjoints, mais également entre frères et sœurs sans descendants, entre personnes résidents dans la même maison de retraite, ...

S'agissant du conjoint survivant, il y a lieu de noter l'évolution de la société.

Sous le droit romain la notion de famille primait les intérêts du veuf ou de la veuve qui n'occupaient qu'une place très éloignée dans la dévolution successorale.

La rédaction du Code Napoléon, sera l'occasion de codifier une évolution des mentalités voulant que le conjoint survivant puisse bénéficier de droits successoraux autres que ce que le droit romain appelait la « quarte du conjoint pauvre » qui comme son nom l'indique était limité à une portion réduite de la succession et encore à la condition que le conjoint survivant soit démuné.

De plus en plus une succession n'est plus vue comme la transmission d'un patrimoine familial mais plutôt comme un mécanisme permettant d'assurer aux survivants le maintien du train de vie antérieur ou tout simplement la subsistance après un décès prématuré.

« A la fin du siècle dernier, une loi du 20 novembre 1896 tenta d'améliorer les droits successoraux du conjoint survivant. L'idée d'un patrimoine familial qui doit se transmettre de générations en générations étant encore ancré dans les esprits, on crut trouver une solution de conciliation en accordant au conjoint survivant un droit d'usufruit ... » (2)

(2) L. RAUCENT, *Les Successions* – Tome, I Cabay – Louvain-la-Neuve, 1981.

Zo werd een nieuwe stap gezet in de bescherming van de overlevende echtgenoot.

« Met dit vruchtgebruik wilden de initiatiefnemers van de wet het ontbreken van een wilsbeschikking goedmaken voor het geval dat de plots overleden echtgenoot zijn wil niet in een testament kenbaar heeft kunnen maken. Men heeft zich geïnspireerd op het vroegere « quarte du pauvre » om de overlevende echtgenoot een uitkering tot levensonderhoud toe te kennen opdat die niet in armoede zou leven zoals anders vaak het geval zou zijn na het overlijden van de echtgenoot » (3).

Nu blijkt meer en meer dat deze wet niet meer beantwoordt aan de huidige mentaliteit. Men vindt immers dat de overlevende echtgenoot en de bejaarden in het algemeen beter beschermd moeten worden.

Het Wetboek der Successierechten zoals het thans gereviseerd is, is nadelig voor erfenissen waarbij de overlevende echtgenoot door de decujus wordt bevoordeeld. Die is uiteraard vaak een bejaard of een hoogbejaard persoon.

De aanwijzing van een bejaarde erfgenaam lijkt, gelet op diens levensverwachting, zeer nadelig voor een vermogen.

De echtgenoot van 83 jaar heeft er bijvoorbeeld geen enkel belang bij om zijn echtgenote van 82 jaar te bevoorstellen aangezien het vermogen statistisch gezien op korte termijn een tweede maal belast zal worden wanneer de andere erfgenamen (zijn kinderen, zijn neven...) de nalatenschap verkrijgen.

Hij zal dus geneigd zijn om, misschien tegen zijn innige wens in, aan zijn echtgenote enkel het wettelijk voorbehouden erfdeel na te laten.

Uit menselijk oogpunt is zulks uiterst laakbaar. Het is immers op het einde van zijn leven dat de overlevende echtgenoot dit vermogen het meest nodig kan hebben om zich, gezien zijn leeftijd, te laten verzorgen.

Ik vind dus dat er minder belastingen geheven moeten worden op een nalatenschap waarbij een bejaard persoon wordt bevoordeeld.

Dat zou rechtvaardiger zijn en zou er zeker toe bijdragen dat de overlevende echtgenoot en de bejaarde personen in het algemeen vaker bevoorrecht zouden worden bij een nalatenschap.

De hoogbejaarde personen worden nog onrechtvaardiger behandeld.

(3) G. DANSART, Commentaire bij de wet van 20 november 1896 betreffende de rechten van de overlevende echtgenoot op de nalatenschap, Deel II, nr. 170, Bruylant-Christophe, 1897, geciteerd door L. RAUCENT, op. cit.

La protection du conjoint survivant connaissait ainsi une nouvelle progression.

« Cet usufruit devait suppléer, dans la pensée des auteurs de la loi, à la volonté de l'époux surpris par la mort avant d'avoir pu l'exprimer dans un testament ... On s'est inspiré de l'ancienne « quarte du pauvre » pour attribuer au conjoint survivant dans le besoin une créance alimentaire suffisante pour le mettre à l'abri de la détresse dans laquelle le laisse souvent la mort de son époux » (3).

Il apparaît de plus en plus que cette loi ne correspond plus aux mentalités actuelles qui exigent une meilleure protection du conjoint survivant et des personnes âgées en général.

Or, le Code des droits de succession dans sa rédaction actuelle pénalise le fait pour un de cujus de favoriser son conjoint survivant qui est souvent, par définition, une personne âgée ou très âgée.

De par sa simple probabilité de durée de vie, l'institution d'un héritier âgé apparaît ruineuse pour un patrimoine.

Ainsi par exemple, le mari de 83 ans, n'a aucun intérêt à favoriser son épouse de 82 ans puisqu'il sait que statistiquement le patrimoine transmis sera à bref délai taxé deuxièmement au moment où ses autres héritiers (ses enfants, ses neveux, ...) viendront à le recueillir.

Il aura donc tendance à cantonner, peut-être contre son souhait intime, son épouse à sa réserve légale.

Cette situation est sur le plan humain extrêmement contestable. En effet, c'est en fin de vie que le conjoint survivant peut avoir le plus besoin de ce patrimoine pour s'assurer les soins indispensables réclamés par son âge.

Au contraire, il me semble qu'une dévolution favorisant une personne âgée devrait bénéficier d'une diminution de l'impôt.

Cette règle rencontrerait le principe de justice et favoriserait certainement l'institution d'avantages héréditaires au profit du conjoint survivant et des personnes âgées en général.

La situation des personnes très âgées est encore plus injuste.

(3) G. DANSART, Commentaire de la loi du 20 novembre 1896 sur les droits successoraux du conjoint survivant, T. II, n° 170, Bruylant-Christophe, 1987 cité par L. RAUCENT op. cit.

Honderdjarigen hebben volgens de sterftetabellen gepubliceerd door de verzekeringsmaatschappijen, helaas maar een levensverwachting van zes maanden.

Niemand wil nog een echtgenoot die zo oud of bijna zo oud is bevoordelen.

Dit zijn geen uitzonderlijke gevallen, zoals een eeuw geleden. Deze gevallen zijn nu nog zeldzaam, maar zullen binnenkort steeds meer voorkomen omdat de gemiddelde levensduur stijgt.

De regels inzake het wettelijk voorbehouden erfdeel worden in dit voorstel niet gewijzigd en kunnen trouwens niet gewijzigd worden omdat het Gewest niet bevoegd is. Zij bieden echter een bescherming aan alle andere erfgenamen.

De aanpassing van de tarieven van de successierechten naar gelang van de leeftijd zou een oplossing bieden voor soms zeer pijnlijke situaties.

Dit voorstel strekt ertoe ervoor te zorgen dat wie 100 jaar wordt geen successierechten meer zou moeten betalen en de mensen ouder dan 80 jaar nog rechten zouden moeten betalen die verminderd worden naargelang hun leeftijd.

2. Rechtsgrond

De tarieven van de rechten van successie en van overgang bij overlijden kunnen door de Gewesten gewijzigd worden. Het Vlaamse en het Waalse Gewest hebben dat reeds gedaan.

De opbrengst van de successierechten die door de erfgenamen worden betaald, komt ten goede aan de Gewesten.

Overeenkomstig artikel 3 van de bijzondere wet van 16 januari 1989 (financieringswet) int de Staat immers bepaalde belastingen waarvan de opbrengst vervolgens geheel of gedeeltelijk aan de Gewesten toegewezen wordt. In het kader van de financieringswet hebben de Gewesten de bevoegdheid om de elementen van deze belastingen te wijzigen. De Gewesten zijn bevoegd om het belastingtarief en de vrijstellingen van sommige belastingen vast te stellen.

De Gewesten zijn niet bevoegd om de belastinggrondslag van de rechten van successie en van overgang bij overlijden vast te stellen, maar wel om de vrijstellingen en de belastingtarieven van deze belastingen vast te stellen. Door van deze nieuwe gewestelijke bevoegdheid gebruik te maken, kan men de wetgeving aanpassen aan reële situaties.

Nous savons que les centenaires ont, selon les tables de mortalité publiées par les compagnies d'assurances, une probabilité de vie qui se limite malheureusement à 6 mois.

Donc, plus personne ne souhaite favoriser un conjoint se rapprochant ou ayant atteint cet âge.

Ce cas n'est pas anecdotique. Il l'était il y a un siècle, cette situation est encore rare aujourd'hui mais a tendance à se développer à très grande vitesse et sera beaucoup plus fréquente à l'avenir en raison de l'augmentation de la durée de la vie.

L'existence des règles de réserve légale qui ne sont pas, et ne pourraient d'ailleurs pas en raison de la limitation des compétences régionales en la matière, être modifiées ici, assure toutefois la protection de tous les autres héritiers.

L'adaptation des tarifs successoraux en fonction de l'âge serait certainement une réponse à des situations souvent très pénibles.

Le but de la présente proposition est de faire en sorte que la personne ayant atteint l'âge de 100 ans ne devrait plus payer de droits de succession et que les personnes âgées de plus de 80 ans ne devraient plus s'acquitter que de droits diminués à concurrence de leur âge.

2. Base légale

Les taux des droits de succession et de mutation par décès peuvent être modifiés par les Régions comme l'ont déjà fait les Régions flamande et wallonne.

Ce sont également les Régions qui bénéficient du paiement par les héritiers des droits de succession.

En effet, conformément à l'article 3 de la loi spéciale du 16 janvier 1989 (loi de financement) certains impôts sont perçus par l'Etat et le produit en est attribué, en tout ou en partie, aux Régions. Dans le cadre de la loi de financement, les Régions ont la compétence de modifier les éléments de ces impôts. Pour certains de ces impôts, les Régions sont compétentes pour fixer respectivement le taux d'imposition et les exonérations.

En ce qui concerne les droits de succession et de mutation par décès, s'il n'y a pas de compétence régionale en matière de base imposable, la compétence régionale est bien réelle en ce qui concerne les exonérations et les taux d'imposition. L'usage de ce nouveau pouvoir à un niveau régional permettra sans aucun doute d'être plus proche de la réalité vécue par la population.

3. Fiscale gevolgen

De rechtsspreuk « Te veel belasting doodt de belasting » gaat nog meer op voor de successierechten dan voor de overige belastingen.

In sommige gevallen kunnen de tarieven van de successierechten op bepaalde schijven van nalatenschappen tot 80 % oplopen. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de belastingplichtigen steeds vaker middelen zoeken om deze belasting te ontwijken of te ontduiken. Thans nemen de schenkingen en handgiften van de erflater tijdens zijn leven, inbreng van het kapitaal in een vennootschap, beleggingen in het buitenland, fraude bij de aangifte van nalatenschap, enzovoort, in die mate toe dat de ontvangsten van de successierechten veel te laag zijn in vergelijking met het vermogen van de Brusselaars.

De voorgestelde hervorming zal er zeer zeker toe bijdragen dat de ontvangsten voor het Gewest toenemen en tegelijk dat de belasting die moet worden betaald op het geld dat de erflater zijn hele leven heeft bijeengespaard en dat bij zijn overlijden, zij het via een tussenstap, aan de volgende generatie wordt doorgeven, menselijker wordt gemaakt. Tegelijk wordt de fiscale burgerzin aangemoedigd. De burgers krijgen het gevoel dat ze een solidariteit betuigen met de maatschappij waarin zij leven en niet dat zij, zoals vandaag het geval is, op een onrechtvaardige wijze door de maatschappij bestolen worden.

De ervaring in het Vlaamse Gewest heeft geleerd dat deze verwachting bewaarheid kan worden.

De hervorming van de successierechten in Vlaanderen heeft weliswaar tot de verlaging van de meeste tarieven geleid, maar de ontvangsten van de overheid zijn niet verminderd. Integendeel.

Er dient nog een aspect vermeld te worden, dat pijnlijk is voor de bejaarden, maar dat toch een objectief gegeven is: hoe hoger de leeftijd, hoe lager de levensverwachting.

Met andere woorden, indien men zou beslissen om de tarieven van de successierechten te verlagen voor bejaarden die een nalatenschap verkrijgen, zou die maatregel voor de belastingontvangsten een uitstel maar geen afstel betekenen. Het Gewest zou in een eerste fase voor de nalatenschappen bedoeld in dit voorstel van ordonnantie lagere ontvangsten hebben die helaas binnen een gemiddeld kortere termijn gecompenseerd zouden worden door een meeropbrengst die gelijk zou zijn aan het fiscale verlies van enkele jaren tevoren.

4. Commentaar bij de artikelen

Artikelen 1 en 3

Deze artikelen behoeven geen commentaar.

3. Impact fiscal

L'adage « Trop d'impôts tue l'impôt » trouve à s'appliquer encore plus dans le domaine des droits de succession que dans les autres domaines de la fiscalité.

Lorsque certaines tranches de certaines successions sont frappées d'un impôt pouvant aller jusqu'à 80 %, il ne faut pas être surpris de voir se développer les ripostes légales et illégales des contribuables. Actuellement, les donations ou dons manuels faits du vivant du testateur, les mises en société, les placements faits à l'étranger, les fraudes dans les déclarations de succession, ..., se développent à un point tel que les recettes fiscales provenant des droits de succession sont beaucoup trop faibles par rapport au patrimoine des Bruxellois.

C'est ainsi que la réforme proposée contribuera plus que certainement à augmenter les recettes régionales tout en humanisant la fiscalité qui frappe l'épargne de toute une vie au moment du passage du témoin à la génération suivante, fut-ce en passant par une étape intermédiaire, tout en encourageant les citoyens à retrouver volontairement les chemins du civisme fiscal avec le sentiment de poser un acte de solidarité vis-à-vis de la société dans laquelle il vit et non de se voir, comme aujourd'hui, injustement dépouillé par cette même société.

Dans les faits, l'exemple de la Région flamande a confirmé cette aspiration.

Si la réforme de la fiscalité successorale flamande a incontestablement amené à la diminution de la plupart des taux, les recettes des pouvoirs publics ne s'en sont pas trouvées diminuées. Au contraire.

Reste un dernier élément, malheureux pour les personnes âgées, mais objectivement incontestable : plus l'âge est important, plus la probabilité de durée de vie est courte.

En d'autres termes, cela signifie que si une réduction des droits perçus sur les successions recueillies par les personnes âgées venait à être décidée cela ne serait, sur le plan fiscal, que « partie remise ». Pour chacune des successions visées par la présente proposition d'ordonnance, la Région devrait, dans un premier temps, enregistrer une moins-value fiscale qui serait compensée dans un délai – hélas – plus court que la moyenne par une recette fiscale correspondante à la moins-value fiscale enregistrée quelques années auparavant.

4. Commentaire des articles

Articles 1er et 3

Ces articles n'appellent pas de commentaires particuliers.

Artikel 2

De vermindering wordt als volgt berekend :
 $A \times (B \times 5)$ waarbij:

100

A=het bedrag dat normaal verschuldigd is en
 B=het aantal volle jaren boven de leeftijd van 80 jaar

Iemand die bijvoorbeeld 87 jaar is en normaal 10.000 euro successierechten zou moeten betalen, zou recht hebben op een vermindering van:

$$10.000 \text{ euro} \times (7 \times 5) = 3.500 \text{ euro}$$

100

Hij zou slechts 6.500 euro moeten betalen.

Article 2

La réduction est déterminé selon le calcul suivant :
 $A \times (B \times 5)$

100

A = Le montant du droit normalement dû et
 B = Le nombre d'années d'âge accompli au-dessus de 80

Par exemple une personne âgée de 87 ans accomplis et devant normalement s'acquitter de droits de succession de 10.000 euros bénéficierait d'une réduction de :

$$10.000 \text{ euros} \times (7 \times 5) = 3.500 \text{ euros}$$

100

et ne devrait donc plus payer que 6.500 euros.

Stéphane de LOBKOWICZ (F)

VOORSTEL VAN ORDONNANTIE

**tot aanpassing van de tarieven
van de rechten die geheven worden
op de nalatenschappen die bejaarde en
hoogbejaarde personen verkrijgen
aan hun situatie**

Artikel 1

Deze ordonnantie regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 39 van de Grondwet.

Artikel 2

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt een artikel *48bis* in het Wetboek der Successierechten ingevoegd, luidend :

« Artikel *48bis*

De tarieven vastgesteld in het vorige artikel worden, voor de nalatenschappen verkregen door bejaarde personen die de volle leeftijd van 81 jaar en ouder bereikt hebben, verminderd ten belope van 5% per vol jaar boven de leeftijd van 80 jaar. ».

Artikel 3

Deze ordonnantie treedt in werking de dag waarop ze in het *Belgisch Staatsblad* wordt bekendgemaakt.

13 maart 2002

PROPOSITION D'ORDONNANCE

**visant à adapter à leur situation
les taux des droits
perçus sur les successions recueillies
par des personnes âgées et
très âgées**

Article 1er

La présente ordonnance règle une matière visée par l'article 39 de la Constitution.

Article 2

Pour la Région de Bruxelles-Capitale il est inséré un article *48bis* au Code des droits de succession libellé comme suit :

« Article *48bis*

Les tarifs déterminés à l'article précédent sont, en ce qui concerne les successions recueillies par des personnes âgées de 81 ans accomplis et plus, diminués à concurrence de 5 % par année d'âge complète au delà de 80 ans. ».

Article 3

La présente ordonnance entre en vigueur à dater de sa publication au *Moniteur belge*.

Le 13 mars 2002

Stéphane de LOBKOWICZ (F)

